

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μια σύντομη αναφορά στον τρόπο με τον οποίο μου ετέθη το ζήτημα που διαλαμβάνεται στις σελίδες που ακολουθούν είναι, πιστεύω, χρήσιμη, καθώς διασαφηνίζει αυτό τούτο το υπό εξέταση πρόβλημα. Η προσπάθειά μου, εδώ και δύο σχεδόν δεκαετίες, να εντοπίσω το χαρακτήρα του υλισμού που διακρίνει, κατά την ομολογία του ίδιου του Μαρξ, τη σκέψη του, η προσπάθειά μου, επίσης, να διδάξω τη μαρξική έναντι όποιας άλλης έννοιας του υλισμού, του κοινωνικού-ιστορικού υλισμού ειδικότερα, με οδήγησε στην πεποίθηση ότι το ζήτημα αυτό δεν μπορεί να βρει λύση ως φιλοσοφικό ερώτημα, ως ερώτημα των πρώτων αρχών της θεωρίας, ως ζήτημα οντολογίας, επιστημολογίας ή έστω ως ζήτημα συστηματικής μεθοδολογίας. Με τα κείμενα του Μαρξ, όπως είναι σήμερα κοινός τόπος, μπορεί κανείς να υποστηρίξει διαφορετικές, ακόμα και αντιφατικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές θέσεις. Να συγκροτήσει διαφορετικές κοινωνικές οντολογίες ή, ακόμα, να διατυπώσει αντιφατικές ηθικές θεωρίες. Η συμβολή του μαρξικού έργου δεν μπορεί, πιστεύω, να συνοψισθεί, καθώς είναι έργο ιστορικά διαλογικό, είναι έργο της ιστορικής πράξης και ως τέτοιο της θεωρίας. Η ιστορία της κοινωνικής σκέψης, αλλά και της πολιτικής δράσης από τις αρχές του περασμένου αιώνα μέχρι τις μέρες μας έχει δείξει του λόγου το αληθές.

Όμως, ενώ η προσπάθειά μου να διακρίνω τη μαρξική πρώτη φιλοσοφία ως υλισμό του ενός ή του άλλου φιλοσοφικού τρόπου απέβη αδιέξοδη, η μελέτη των κειμένων του Μαρξ, η προσεκτική παρακολούθηση των επεξεργασιών και των αναλύσεων που περιλαμβάνονται στα προσχέδια του *Κεφαλαίου*, στα *Grundrisse* και

στις αλληπάλληλες προσεγγίσεις της έννοιας της αξίας, στις διαδοχικές διατυπώσεις των τεσσάρων μορφών της αξίας ειδικότερα, μέχρι την τελική εκδοχή της θεωρίας και των μορφών της αξίας στη δεύτερη έκδοση του πρώτου τόμου του *Κεφαλαίου*, απεκάλυψε διαστάσεις και πλευρές της μαρξικής θεωρίας του χρήματος ως εμπραγμάτωσης της κοινωνικής σχέσης της ανταλλαγής των εμπορευμάτων και της περίφημης θεωρίας του «φетиχισμού του εμπορεύματος», που επιτρέπουν να θέσουμε το κριτικό ερώτημα των ιστορικών προϋποθέσεων της έννοιας της ύλης και της θεωρίας του υλισμού. Οι αναλύσεις του Μαρξ μας επιτρέπουν να ανιχνεύσουμε τις ιστορικές-κοινωνικές συνθήκες με τις οποίες συμφύεται η ιδέα της ύλης, να εντοπίσουμε τις κοινωνικές σχέσεις εντός των οποίων η έννοια της ύλης και η θεωρία του υλισμού γίνεται γνωστικός τρόπος, τρόπος της συνείδησης και της δράσης των ανθρώπων. Οι επεξεργασίες του Μαρξ μας επιτρέπουν να εξετάσουμε την έννοια της ύλης ως ιστορική αφαίρεση. Όπως θα δούμε στις σελίδες που ακολουθούν, η αφαίρεση της ύλης είναι συμφυής της αφαίρεσης της αξίας. Αναδύεται ως συνιστώσα διάσταση της αφαίρεσης που διαμορφώνει η κοινωνική σχέση της ανταλλαγής των εμπορευμάτων, ως συνιστώσα διάσταση της «ανταλλακτικής αξίας».

Η ανά χείρας εργασία –οφείλουμε να το καταστήσουμε ρητό– δεν έχει ως αντικείμενο τον μαρξικό υλισμό. Δεν στοχεύει να συμβάλει στη συζήτηση για το ποια εκδοχή του υλισμού προϋποθέτει η σκέψη ή ποια εκδοχή του υλισμού υποβασιάζει το έργο του Μαρξ. Επιχειρεί, αντιθέτως, να ανιχνεύσει στις αναλύσεις του για τις κοινωνικές προϋποθέσεις και τα ιστορικά όρια της κοινωνικής σχέσης της ανταλλαγής των εμπορευμάτων την ιστορικότητα, το κοινωνικό περιεχόμενο της έννοιας της ύλης και το ιστορικοκοινωνικό περιεχόμενο της θεωρίας του υλισμού. Θα πρέπει, επίσης, να προειδοποιήσουμε τον αναγνώστη και να πούμε, προς άρσιν τυχόν παρεξηγήσεων, ότι ενώ η έρευνά μας εκκινεί από/και εδράζεται στη θεωρία της αξίας και στις επεξεργασίες του Μαρξ για το «εμπόρευμα ως κοινωνικό πράγμα», τη «μορφή της αξίας» ως κοινωνική σχέση και την «ανταλλακτική αξία», το χρήμα, ως εμπραγμάτωση της κοινωνικής σχέσης της ανταλλαγής των εμπορευμάτων, προχωρεί πέραν των αναλύσεων αυτών προκειμένου

να εντοπίσει τον τρόπο του κοινωνικού είναι, τις πλευρές της δράσης των ανθρώπων εντός της εμπορευματικής κοινωνίας, που μεταγράφονται στη συνείδησή τους ως θεωρία της ύλης. Ο A. Sohn-Rethel υποστήριξε ότι στη «δομή της μορφής του εμπορεύματος» και στην «πραγματική αφαίρεση» της ανταλλακτικής αξίας υποκρύπτεται το καντιανό «υποκείμενο»¹. Φιλοδοξούμε σε ό,τι ακολουθεί να δείξουμε ότι η αφαίρεση της αξίας υποκρύπτει, επίσης, την ιστορικότητα της αφαίρεσης της ύλης.

